

Frumvarp til laga

um breytingu á lögum nr. 113/1996, um viðskiptabanka og sparisjóði, með síðari breytingum.

(Lagt fyrir Alþingi á 126. löggjafarþingi 2000–2001.)

1. gr.

1. mgr. 20. gr. laganna orðast svo:

Stjórn sparisjóðs er heimilt að innleysa stofnfjárhlut í sparisjóði að beiðni stofnfjáreigenda.

2. gr.

3. málsl. 1. mgr. 36. gr. laganna orðast svo: Í samþykktum er heimilt að kveða á um að stofnfjáreigendur kjósi alla stjórnarmenn sparisjóðs.

3. gr.

Á eftir 37. gr. laganna koma tvær nýjar greinar, svohljóðandi:

a. (37. gr. A.)

Að tillögu sparisjóðsstjórnar í sparisjóði sem starfandi var 31. desember 2000 getur fundur stofnfjáreigenda ákveðið með $\frac{2}{3}$ hlutum greiddra atkvæða, svo og samþykki stofnfjár- eigenda sem ráða yfir minnst $\frac{2}{3}$ hlutum þess stofnfjár sem farið er með atkvæði fyrir á fundinum, að breyta sparisjóðnum í hlutafélag að fengnu samþykki ráðherra og umsögn Fjármála- eftirlitsins. Skal breyting sparisjóðs í hlutafélag þá framkvæmd þannig að sparisjóðurinn sameinist hlutafélagi sem sparisjóðurinn hefur áður stofnað í því skyni að taka við rekstri sparisjóðsins og öllum eignum hans og skuldum, réttindum og skuldbindingum.

Ákvæði 1. málsl. 2. mgr. 3. gr. laga nr. 2/1995, um hlutafélög, gilda ekki um fjölda stofn- enda í hlutafélagi skv. 1. mgr. Ákvæði 1. mgr. 20. gr. sömu laga um lágmarksfjölda hluthafa gilda ekki um hlutafélag skv. 1. mgr. fram að því að breyting sparisjóðs í hlutafélag skv. 1. mgr. á sér stað.

Við breytingu á sparisjóði í hlutafélag skv. 1. mgr. skulu stofnfjáreigendur eingöngu fá hlutafé í hlutafélaginu sem gagnjald fyrir stofnfjárhluti sína. Skal samanlagt hlutafé sem stofnfjáreigendur fá í sparisjóðnum nema sama hlutfalli af hlutafé hans eftir breytinguna og stofnfé, endurmetið skv. 23. gr., nemur samtals af áætluðu markaðsvirði sparisjóðsins. Markaðsvirði sparisjóðsins skal metið af óháðum aðila og miðast við sama tímamark og breytingin á rekstrarformi sparisjóðsins. Sá hluti hlutafjár sparisjóðsins eftir breytingu hans í hlutafélag sem ekki gengur til stofnfjáreigenda samkvæmt framansögðu skal verða eign sjálfseignarstofnunar sem sett er á stofn skv. 37. gr. B.

Ákvæði 120.–128. gr. og ákvæði 131. gr. laga nr. 2/1995, um hlutafélög, skulu að öðru leyti og eftir því sem við getur átt gilda um breytingu sparisjóðs í hlutafélag samkvæmt und- anfarandi ákvæðum þessarar greinar.

Við breytingu sparisjóðs í hlutafélag samkvæmt þessari grein heldur starfsleyfi sparisjóðsins gildi sínu.

Sparisjóði sem breytt er í hlutafélag samkvæmt ákvæðum þessarar greinar er ekki skylt að gefa út innköllun til lánardrottna. Breyting á eignaskráningu í veðmálabókum sem leiðir af breytingu sparisjóðs í hlutafélag er undanþegin stimpilgjöldum.

Nú fer um eigið fé sparisjóðs sem breytt er í hlutafélag samkvæmt ákvæðum 1. mgr. 7. gr. og skulu nefnd ákvæði sem og ákvæði 2. mgr. 7. gr. þá gilda áfram um sparisjóðinn eftir breytingu hans í hlutafélag.

Sparisjóði sem breytt er í hlutafélag samkvæmt ákvæðum þessarar greinar er auk orðsins „sparisjóður“ skylt að hafa orðið hlutafélag í heiti sínu eða skammstöfunina hf.

Í samþykktum sparisjóðs sem breytt hefur verið í hlutafélag samkvæmt ákvæðum þessarar greinar skal kveðið á um atkvæðisrétt sem fylgir hlutum í sparisjóðnum og um meðferð hans. Einstökum hluthöfum er aldrei heimilt, fyrir sjálfs sín hönd eða annarra, að fara með meira en 5% af heildaratkvæðamagni í sparisjóði. Í samþykktum er þó heimilt að kveða á um að sjálfseignarstofnun skv. 37. gr. B geti farið með meira en 5% af heildaratkvæðamagni í sparisjóði. Á stofnfundi skal sjálfseignarstofnunin fara með atkvæði í samræmi við hlutafjáreign sína.

Nú er sparisjóði breytt í hlutafélag samkvæmt ákvæðum þessarar greinar og skulu þá í stað ákvæða 15.–23. gr., 32.–37. gr., 59. gr. og 3. mgr. 70. gr. gilda um sparisjóðinn að öðru leyti en kveðið er á um í undanfarandi ákvæðum þessarar greinar og eftir því sem við getur átt ákvæði 10.–13. gr. og 30.–31. gr. og önnur ákvæði laganna, auk ákvæða laga um hlutafélög.

b. (37. gr. B.)

Nú er ákveðið að breyta sparisjóði í hlutafélag samkvæmt ákvæðum 37. gr. A og skal sparisjóðurinn þá gangast fyrir stofnun sjálfseignarstofnunar sem við breytinguna verður eigandi þess hluta hlutafjár í sparisjóðnum sem kveðið er á um í 3. mgr. 37. gr. A. Megin-tilgangur sjálfseignarstofnunarinnar skal vera að stuðla að viðgangi og vexti í starfsemi sparisjóðsins.

Í stjórn sjálfseignarstofnunar skv. 1. mgr. skulu eiga sæti fæst fimm menn úr fulltrúaráði stofnunarinnar.

Fulltrúaráð sjálfseignarstofnunarinnar, sem í skulu eiga sæti allir stofnfjáreigendur í viðkomandi sparisjóði er honum var breytt í hlutafélag, skal kjósa stjórnarmenn sjálfseignarstofnunarinnar. Fulltrúaráðið getur valið fleiri til setu í ráðinu. Nú verða fulltrúaráðsmenn færri en þrjátíu og skal þá skylt að fjölga í ráðinu á næsta fundi þess þannig að meðlimir verði eigi færri en þrjátíu.

Einungis skal heimilt að úthluta af fjármunum sjálfseignarstofnunar skv. 1. mgr. eða ráðstafa eignum, sem eftir verða við slit hennar, til menningar- og líknarmála á starfssvæði viðkomandi sparisjóðs við breytingu hans í hlutafélag. Ákvæði laga um sjálfseignarstofnanir sem stunda atvinnurekstur skulu að öðru leyti gilda um sjálfseignarstofnun skv. 1. mgr. Sjálfseignarstofnun sem stofnuð er samkvæmt þessari grein er undanþegin tekjuskatti og eignarskatti.

4. gr.

59. gr. laganna orðast svo:

Hagnaði sparísjóðs skal ráðstafað sem hér segir:

1. Aðalfundur getur ákveðið, að fengnum tillögum sparísjóðsstjórnar, að greiða stofnfjáreigendum arð af stofnfé. Öryggissjóður samkvæmt lögum um innstæðutryggingar og tryggingakerfi fyrir fjárfesta, sem allir sparísjóðir stofna í þessu skyni, ákveður árlega hámarkshlutfall arðgreiðslu. Heimilt er að greiða arð þótt tap sé á rekstri sparísjóðs.
2. Til viðbótar arðgreiðslu skv. 1. tölul. getur aðalfundur ákveðið, að fengnum tillögum sparísjóðsstjórnar, að ráðstafa allt að 10% af hagnaði hvers árs til hækkunar á stofnfé sjóðsins, þó þannig að hækkun stofnfjár samkvæmt þessum tölulíð verði aldrei meiri en 5% á ári. Heimild til endurmats samkvæmt þessum tölulíð flyst ekki á milli ára. Endurmat samkvæmt þessum tölulíð má ekki leiða til þess að bókfært eigið fé að frádregnu stofnfé verði lægra en það var í árslok 2000. Nýtt stofnfé nýtur hlutfallslega endurmats samkvæmt þessum tölulíð miðað við inngreiðslu þess innan ársins. Arðurinn skal reiknaður af endurmetnu stofnfé eins og það er í lok reikningsárs.
3. Hagnað, sem ekki er ráðstafað skv. 1. og 2. tölul., skal leggja í varasjóð.

5. gr.

2. másl. 1. mgr. 72. gr. laganna orðast svo: Um samruna hlutafélagabanka og sparísjóða sem breytt hefur verið í hlutafélög gilda að öðru leyti ákvæði laga um hlutafélög eftir því sem við getur átt og samningar hlutaðeigandi aðila.

6. gr.

Við lög in bætist ákvæði til bráðabirgða, II, svohljóðandi:

Komi til sameiningar sparísjóða á Vestfjörðum getur fundur stofnfjáreigenda í sameinuðum sparísjóði ákveðið, þrátt fyrir 3. mgr. 37. gr. A, að sá hluti hlutafjár sparísjóðsins sem ekki gengur til stofnfjáreigenda skuli verða eign tveggja eða fleiri sjálfseignarstofnana sem bundnar voru starfssvæðum hinna sameinuðu sparísjóða.

7. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

1. Inngangur.

Sparísjóðirnir eiga sér nærri einnar og hálfra aldar sögu hér á landi. Með stofnun fyrstu sparísjóðanna var fyrst og fremst að því stefnt að örva sparnað landsmanna og draga úr einkaneytlu. Var yfirlýst markmið hinna fyrstu sparísjóða að „koma í veg fyrir óþarfa kaup og eyðslusemi en geyma og ávaxta fé efnalítilla manna sem þeir kynnu að hafa afgang“ eins og segir í samþykktum elstu sparísjóðanna.

Það er reyndar ekki fyrr en upp úr 1980 að uppgangur sparísjóðanna hefst hér á landi. Þá var aukin áhersla lögð á að sparísjóðir hefðu samvinnu sín á milli, þó svo að sjálfstæði einstakra sjóða væri virt. Þessi samvinna hefur skilað sér í aukinni markaðshlutdeild sparísjóðanna í bankakerfinu. Á sama tíma hefur sparísjóðum fækkað með sameiningum þannig að hver og einn hefur orðið öflugri. Þá hafa sparísjóðirnir staðið að stofnun eða keypt fyrirtæki sem mörg hver eru með öflugustu fyrirtækjum á sínu sviði.

Á síðustu árum hafa orðið miklar breytingar á íslenskum fjármagnsmarkaði. Stofnuð hafa verið hlutafélög um rekstur og starfsemi ríkisviðskiptabankanna, Landsbanka Íslands og Búnaðarbanka Íslands, þeir skráðir á markaði og einkavæddir að hluta. Fjárfestingarbanki atvinnulífsins hf. og Nýsköpunarsjóður atvinnulífsins tóku síðan til starfa á grunni rótgróinna fjárfestingarlánasjóða. FBA hefur síðan verið einkavæddur og sameinast Íslandsbanka hf. Það má leiða rök að því að sparissjóðirnir standi frammi fyrir virkari samkeppni en áður. Framangreindar breytingar hafa því áhrif á samkeppnisstöðu sparissjóðanna.

Sparissjóðirnir hafa í lengri tíma haft hærra eiginfjárhlutfall en viðskiptabankarnir. Á síðustu árum hafa sparissjóðirnir vaxið hratt og eiginfjárhlutfall þeirra lækkað. Frá sjónarhóli sparissjóðanna var eðlilegt að auka eignir sínar til að nýta eigið fé betur og taka virkari þátt í harðri samkeppni á markaðnum.

Lengst af hefur öflun nýs eigin fjár ekki verið vandamál hjá íslenskum innlánsstofnunum. Með stækkandi markaði, alþjóðavæðingu og harðnandi samkeppni hefur þörfin á eigin fé orðið brýnni. Það er því orðin forsenda þess að samkeppnisstaða innlánsstofnana verði raunverulega jöfnuð að þær standi jafnfætis þegar kemur að möguleikum á öflun eigin fjár.

Viðskiptaráðherra skipaði nefnd árið 1998 til að huga að stöðu sparissjóðanna og hlutverki á íslenskum fjármagnsmarkaði. Nefndinni var ætlað að taka eftirfarandi til skoðunar:

- Hlutverk sparissjóða á fjármagnsmarkaði, möguleika þeirra til að taka þátt í hinni öru þróun á fjármagnsmarkaði og sérkenni þeirra sem greina þá frá öðrum fjármálafyrirtækjum.
- Lagalega stöðu sparissjóða og samkeppnisstöðu þeirra í ljósi breyttra laga um fjármála-starfsemi hér á landi.
- Almenna jöfnun samkeppnisstöðu fyrirtækja á fjármagnsmarkaði með tilliti til sérstöðu sparissjóða.
- Áhrif breytts eignarhalds og félagsforms á þátt sparissjóðanna í að efla verðbréfamarkað hér á landi.

Á sumarmánuðum 2000 fékk nefndin síðan heimild ráðherra til að vinna að gerð laga-frumvarps. Nefndin var skipuð Benedikt Árnasyni, skrifstofustjóra í viðskiptaráðuneytinu, en hann tók við formennsku í nefndinni í byrjun árs 2000 af Páli Gunnari Pálssyni, Guðmundi Haukssyni, sparissjóðsstjóra Sparissjóðs Reykjavíkur og nágrennis, Ragnari Hafliðasyni, aðstoðarforstjóra Fjármálaeftirlitsins, og Sigurði Hafstein, framkvæmdastjóra Sambands íslenskra sparissjóða. Nefndin naut aðstoðar Baldurs Guðlaugssonar hrl. og Sigurðar Jónssonar, lögglits endurskoðanda, við samningu frumvarpsins.

Helstu atriði frumvarpsins eru:

1. Starfandi sparissjóðum er veitt heimild til að breyta rekstrarformi sínu í hlutafélag. Við þessa breytingu halda sparissjóðir starfsleyfi sínu. (3. og 5. gr. frumvarpsins.)
2. Breytingar eru gerðar á ákvæðum um stofnfjárbréf sparissjóða í því skyni að gera bréfin að eftirsóknarverðari fjárfestingarkosti. (1. gr. og 4. gr. frumvarpsins.)
3. Í stað þess að sveitarfélög eða héraðsnefndir tilnefni tvo stjórnarmenn af fimm í sparissjóði er heimilt að kveða í samþykktum á um að stofnfjáreigendur kjósi alla fimm stjórnarmenn sparissjóðs. (2. gr. frumvarpsins.)

Nánar um hlutafélagavæðingu sparissjóða.

- Sparissjóður sem breytt er í hlutafélag er áfram sparissjóður í skilningi laga um viðskiptabanka og sparissjóði. Ákvæði hlutafélagalaga og ákvæði um hlutafélagsbanka eiga við um sparissjóðinn eftir því sem við getur átt.

- Stofnfjáreigendur fá eingöngu hlutfé sem gagnjald fyrir stofnfjárhluti sína. Þó geta þeir krafist þess samkvæmt hlutfélagalögum að stofnfjárbréf þeirra verði innleyst. Skal samanlagt hlutfé sem stofnfjáreigendur fá í sparisjóðnum nema sama hlutfalli af hlutfé hans eftir breytinguna og stofnfé nemur samtals af áætluðu markaðsvirði sparisjóðsins samkvæmt mati óháðra aðila sem miðast við sama tímamark og breytingin á rekstrarformi sparisjóðsins.
- Sá hluti hlutfjár sparisjóðsins sem ekki gengur til stofnfjáreigenda skal verða eign sérstakrar sjálfseignarstofnunar. Megintilgangur hennar er að stuðla að vexti í starfsemi sparisjóðsins og viðgangi hans.
- Fulltrúaráð sjálfseignarstofnunarinnar, sem í skulu eiga sæti allir stofnfjáreigendur í viðkomandi sparisjóði er honum var breytt í hlutfélag, skulu kjósa í stjórn sjálfseignarstofnunarinnar.
- Einstökum hluthöfum er aldrei heimilt að fara með meira en 5% af heildaratkvæðamagni í sparisjóði sem breytt hefur verið í hlutfélag. Þetta er sama takmörkun og gildir um sparisjóði í gildandi lögum. Heimilt er að kveða á um í samþykktum að sjálfseignarstofnunin geti farið með meira en 5% af heildaratkvæðamagni.

Nánar um stofnfjárbréf.

- Stofnfjáreigendum er auðveldað að selja stofnfjárbréf. Stjórn sparisjóðs er heimilt að innleysa stofnfjárhlut í sparisjóði að beiðni stofnfjáreiganda.
- Heimilt er að ráðstafa allt að 10% af hagnaði hvers árs til hækkunar á stofnfé sjóðsins þó þannig að hækkun stofnfjár, að undanskyldu endurmati vegna verðlags, verði aldrei meiri en 5% á ári.
- Heimilt er að greiða arð þó tap sé á rekstri sparisjóðs.

2. Hlutverk sparisjóða.

Sparisjóðir á Íslandi, líkt og annars staðar í Evrópu, eru fyrst og fremst staðbundin fjármálafyrirtæki með sterk tengsl við starfssvæði sitt og nána samvinnu sín á milli. Sparisjóðirnir hafa verið reknir með hag sparifjáreigenda og almennings fyrir augum en ekki til hámarksarðs fyrir stofnfjáreigendur. Markmiðið með rekstrinum var því að stuðla að almanna-hag.

Á síðastliðnum hálfum öðrum áratug hafa orðið miklar breytingar á starfsheimildum og starfsemi innlánsstofnana. Starfsskilyrði sparisjóða og viðskiptabanka hafa verið jöfnuð og starfsheimildir þeirra eru nú hinar sömu. Þetta er mjög viðamikil breyting frá því sem áður var. Sérstaða sparisjóða á íslenskum fjármagnsmarkaði er því ekki hin sama og áður. Sparisjóðirnir keppa á sama markaði og önnur fjármálafyrirtæki um hylli viðskiptavina og beita sömu aðferðum við að nálgast þá. Í þeirri miklu samkeppni sem ríkir á fjármagnsmarkaðnum verða sparisjóðir, líkt og aðrir, að gæta fyllsta aðhalds í rekstri í því skyni að geta boðið samkeppnishæf kjör. Taka þarf ákvarðanir um lánveitingar og fjárfestingar á grundvelli arðsemi til að skaða ekki samkeppnishæfni fyrirtækisins. Rekstrarmarkmið fjármálafyrirtækja lúta því sömu lögmálum, þó að rekstrarform þeirra og eignarhald sé ólíkt.

Þrátt fyrir þá breyttu stöðu sem að framan greinir er ekki hægt að segja að sparisjóðir hafi glatað tengslum við uppruna sinn. Sérstaða sparisjóðanna er enn mikil. Sparisjóðir eru yfirleitt lítil fjármálafyrirtæki í miklum tengslum við sitt nánasta umhverfi. Flestir þeirra starfa einungis á takmörkuðu svæði. Þannig myndast yfirleitt sterkari tenging við mannlíf og atvinnulíf á starfssvæði sparisjóðsins en tíðkast meðal annarra fjármálafyrirtækja og meiri ná-

lægð við viðskiptavini. Sérstaða sparisjóðanna í samanburði við viðskiptabanka er einnig fólgin í því að meiri hluti viðskipta er við einstaklinga fremur en fyrirtæki. Ekki má heldur gleyma hinni nánu samvinnu sem ríkir á milli sparisjóða. Samvinna sparisjóða gerir þeim kleift að njóta hagkvæmni stærðarinnar á mikilvægum sviðum en sjálfstæði þeirra er þó tryggt.

Í lögum um viðskiptabanka og sparisjóði er kveðið á um þrjú rekstrarform: ríkisviðskiptabanka, hlutafélagsbanka og sparisjóði. Í ársbyrjun 1998 var eftirstandandi ríkisviðskiptabönkum breytt í hlutafélög og þeir skráðir á markað. Viðskiptabankar eru því allir reknir sem hlutafélagsbankar. Við þessa breytingu var betur tryggt en áður að hámarksarðsemi yrði ætíð höfð að leiðarljósi í rekstri bankanna. Færa má rök fyrir því að við þessa breytingu hafi staða sparisjóðanna breyst. Sparisjóðir lúta ekki aðhaldi og aga hlutabréfamarkaðarins og því er ekki jafn skýr og afdráttarlaus krafa gerð um arðsemi þess eigin fjár sem bundið er í rekstrinum. Vegna hinna nánu tengsla sparisjóðanna við starfssvæði sitt og samfélagsleg markmið hefur aukist þrýstingur á sparisjóði sem starfa á landsbyggðinni að lána fé til fyrirtækja á starfssvæði þeirra, jafnvel þó að draga megi arðsemi lánveitingarinnar í efa.

Það er ekki einungis á Íslandi sem hlutafélagsformið hefur sótt á í rekstri fjármálafyrirtækja. Af 100 stærstu bönkum Evrópu árið 1990 voru 43 hlutafélagsbankar í einkaeigu og skráðir í kauphöll, 20 sparisjóðir eða sjálfseignarstofnanir og 37 bankar í eigu hins opinbera. Árið 1999 voru hins vegar 63 af 100 stærstu bönkum Evrópu hlutafélagsbankar, 14 sparisjóðir eða sjálfseignarstofnanir og 23 í eigu hins opinbera. Einkavæðing á bönkum í eigu hins opinbera hefur einnig hvarvetna leitt til stofnunar hlutafélagsbanka sem skráðir eru á markaði. Það félagsform sem sparisjóðirnir byggjast á er á undanhaldi í Evrópu, þótt sparisjóðir hafi að sönnu mjög víða sterka stöðu. Hlutafélög með sem stefna að hámarkshagnaði fyrir eigendur sína er á hraðri leið með að verða hið ráðandi form á fjármálamarkaði.

Eðlilegt er að spurt sé hvort sparisjóðsformið og sú hugmyndafræði sem að baki sparisjóðunum er sé úrelt á fjármagnsmarkaði nútímans. Áður var þess getið að starfsheimildir sparisjóða og annarra fjármálafyrirtækja eru hinar sömu og samkeppni mikil. Sparisjóðirnir hafa að mörgu leyti sótt í smiðju hlutafélagsformsins. Þannig reka þeir til dæmis félög, sem þeir eiga sameiginlega, í hlutafélagsformi þar sem hámarksarðsemi er höfð að leiðarljósi og ekki kveðið á um samfélagsleg markmið í samþykktum.

Mikið hefur verið rætt og ritað um stöðu sparisjóðsformsins á nútímafjármagnsmarkaði. Segja má að hugmyndafræðilegur ágreiningur sé ríkjandi á milli hinnar frjálsu markaðshyggu annars vegar og stefnu sem byggist á sameiginlegri eign stofnenda eða félagsmanna hins vegar. Markaðshyggan hefur rutt sér til rúms á síðustu tveimur áratugum og hafa önnur form atvinnurekstrar en hlutafélög átt undir högg að sækja. Það er þó ekki einhlít niðurstaða fræðimanna að sparisjóðsformið sé úrelt. Í fræðiritum um þetta efni eru taldir upp ýmsir kostir sem hugmyndafræði sparisjóðanna hefur umfram hina frjálsu markaðshyggu. Þar má nefna að smæð sparisjóða og nálægð við viðskiptavini skapi jákvæðara andrúmsloft og persónulegri og betri þjónustu, sparisjóðir hafi meiri ábyrgðartilfinningu gagnvart samfélaginu og taki virkari þátt í þróun þess, sparisjóðir geti í stefnmörkun sinni litið til lengri tíma þar sem þeir eru ekki bundnir af áhuga hluthafa á skammtímaávinningi, sparisjóðir beini sjónum sínum einkum að þörfum einstaklinga og minni fyrirtækja á starfssvæði sínu og að síðustu að sparisjóðir hlaupi ekki í burtu þó að á móti blási. (Sjá t.d. J. Ravell, *The Future of Savings Banks*, Institute of European Finance, Bretland, 1989, og *European Savings Banks – Coming of Age*, Lafferty publications, Írland, 1999).

3. Stærð og eigin fé sparisjóða.

Sparisjóðir á Íslandi voru 25 árið 1999 en þeim fækkar í 22 með væntanlegri sameiningu fjögurra sparisjóða á Vestfjörðum í Sparisjóð Vestfjarða. Stofnfjáreigendur eru á fimmta þúsund og er hlutur þeirra í eigin fé sparisjóða um 14%. Mjög mismunandi er hversu hátt hlutfall stofnfjár er af eigin fé í einstökum sparisjóðum. Þannig er hlutfallið í nokkrum stórum sparisjóðum um og undir 1% en á milli 20% og 30% í nokkrum öðrum. Meðaltalseign hvers stofnfjáreiganda í sparisjóðum nemur um 360 þúsund.

Stofnfé og stofnfjáreigendur sparisjóða 1999.

	Eignir í m.kr.	Eigið fé í m.kr.	Stofnfé í m.kr.	Stofnfé/ eigið fé, %	Fjöldi stofn- fjáreigenda, okt. 2000	Meðaleign í þús.kr.
Sp. Reykjavíkur og nágrennis	27.412	1.831	327,2	17,9	908	360
Sp. Hafnarfjarðar	23.146	1.782	5,1	0,3	45	113
Sp. vélstjóra	16.184	1.393	24,8	1,8	533	47
Sp. í Keflavík	11.446	959	346,8	36,2	510	680
Sp. Kópavogs	6.434	655	418,8	63,9	610	687
Sp. Mýrasýslu*	5.141	686	3,0	0,4	2	1.500
Sp. Bolungarvíkur	4.048	553	36,6	6,6	117	313
Sp. Vestmannaeyja	3.037	314	0,7	0,2	70	10
Sp. Siglufjarðar	1.924	202	0,6	0,3	44	14
Sp. Norðlendinga	2.456	368	2,1	0,6	87	24
Sp. Húnaþings	1.928	229	2,0	0,9	90	22
Sp. Ólafsfjarðar	1.256	79	216,9	274,6	86	2.522
Sp. Svarfdæla	1.688	258	4,5	1,7	150	30
Eyrarsparisjóður	1.429	65	7,5	11,5	98	77
Sp. S-Þingeyinga	1.218	108	6,4	5,9	176	36
Sp. Hornafjarðar	1.837	102	74,1	72,6	182	407
Sp. Norðfjarðar	1.209	200	4,3	2,2	61	70
Sp. Öndarfjarðar	1.213	170	3,1	1,8	33	94
Sp. Þingeyrar	733	179	1,1	0,6	47	23
Sp. Ólafsvíkur	752	124	0,1	0,1	46	2
Sp. Þórshafnar	562	131	0,3	0,2	84	4
Sp. Höfðhverfinga	419	86	3,0	3,5	43	70
Sp. Súðavíkur	561	38	13,2	34,7	36	367
Sp. Strandamanna	377	134	1,2	0,9	75	16
Sp. Hólahrepps	21	7	0,1	1,4	-	-
	116.431	10.653	1.503,5	14,1	4.133	364

* Sveitarfélög eru einu stofnfjáreigendur Sparisjóðs Mýrasýslu

4. Stofnfjárbréf og hlutabréf.

Sérstaða sparisjóðsformsins er ekki hvað síst fólgin í því að stofnfjárbréf í sparisjóðum eru ekki framseljanleg nema með samþykki sparisjóðsstjórnar og veðsetning þeirra er alfarið óheimil. Stjórn sparisjóðs er á hinn bóginn skylt að innleysa stofnfjárhlut þegar sparisjóði er slitið, við gjaldþrotaskipti á búi stofnfjáreiganda og við fjárnám í stofnfjárhlut stofnfjáreig-

anda. Auk þess er stjórn sparisjóðs heimilt að innleysa stofnfjárhlut við andlát stofnfjäreiganda, við eigendaskipti á stofnfjárhlut þegar fjárslit fara fram milli hjóna og við brottflutning stofnfjäreiganda af starfssvæði sjóðsins.

Stofnfjárbréf eru í veigamiklum atriðum frábrugðin hlutabréfum. Stofnfjäreigandi nýtur einungis arðs af innborguðu stofnfé sínu en hefur ekki rétt til ágóðahlutar af rekstrarafgangi sparisjóðs umfram arðgreiðslur. Hann fær með öðrum orðum ekki hlutdeild í uppsöfnuðu eigin fé sjóðsins, nema hugsanlega í gegnum arðgreiðslu. Þetta er ólíkt réttindum hluthafa í hlutafélagi, en hlutdeild hans í eigin fé félagsins er hin sama og hlutur hans af heildarhlutafé. Stofnfjäreigandi getur ekki án heimildar sparisjóðsins selt bréf sín og bréfin ganga ekki kaupum og sölum á markaði. Í hlutafélagi getur hluthafi selt hlutabréf sín án utanaðkomandi ihlutunar, nema nýtt sé heimild laga til að takmarka framsal. Stofnfjäreigandi býr enn fremur við lagatakmarkanir á atkvæðisrétti. Aðalreglan er sú að stofnfjäreigendur eiga jafnan hlut og hafa jafnan atkvæðisrétt. Heimilt er að kveða á um annað í samþykktum sparisjóðs, þó þannig að einstakur stofnfjäreigandi getur aldrei farið með meira en 5% af heildar- atkvæðamagni í sparisjóði. Í hlutafélögum er aðalreglan sú að hluthafar fara með atkvæði í samræmi við hlutdeild sína í heildarhlutafé félagsins.

Þegar stofnfjárbréf eru í boði er áskilið í lögum að þau skulu keypt og seld á nafnverði að viðbætti ónýttri heimild til endurmats stofnfjár. Viðskiptin fara því fram á grundvelli fyrirfram ákveðins verðs. Þetta er ólíkt því sem gerist í viðskiptum með hlutabréf þar sem aðalreglan er sú að kaupendur og seljendur meta framtíðarhorfur félagsins og verðlagningin tekur mið af væntum núvirtum framtíðarhagnaði.

Af framansögðu má ljóst vera að stofnfjárhlutir í sparisjóðum og hlutir í hlutafélögum eru gjörólík form. Að öllu jöfnu ættu hlutabréf að vera betri fjárfestingarkostur en stofnfjárbréf litið til lengri tíma. Ávöxtun hlutabréfa byggist á tvennu; úthlutuðum arði af nafnvirði hlutafjár og gengishækkun bréfanna. Möguleikar hluthafa til að njóta góðrar ávöxtunar eru ekki síst fólgnir í hækkun á verði bréfanna. Stofnfjäreigandi nýtur hins vegar einungis arðs af framreiknuðu stofnfé sínu og hömlur eru lagðar á framsal. Á síðustu árum hefur ávöxtun af stofnfé hins vegar verið góð og hafa bréfin verið endurmetin með hliðsjón af verðbólgu og arður greiddur.

5. Öflun nýs eigin fjár.

Sparisjóðir eiga örðugra en hlutafélagsbankar með að afla nýs eigin fjár. Stofnfjárbréf með þeim einkennum sem lýst er að framan, þ.e. þau ganga ekki kaupum og sölum á markaði, takmarkanir reistar við framsali og atkvæðisréttur er skertur, þykja síður fýsilegur kostur fyrir fjárfesta. Þetta veldur því að sparisjóðir eiga erfiðara en fjármálafyrirtæki í hlutafélagsformi með að afla sér nýs eigin fjár til vaxtar. Hér er gengið út frá því sem vísu að einkenni stofnfjárbréfa geri þau lítt áhugaverð, enda séu til staðar aðrir möguleikar til fjárfestinga sem ættu, að öðru jöfnu, að gefa betri ávöxtun. Það er þó forvitnilegt að velja því fyrir sér hvort önnur sjónarmið en hámarksarðsemi geti átt við um kaup á stofnfjárbréfum. Líklegt má telja að félagsleg sjónarmið hafi átt sinn þátt í stofnfjárbréfakaupum þeirra rúmlega fjögur þúsund sem nú eiga slík bréf. Þessir stofnfjäreigendur hafa sóst eftir því að taka í félagi með öðrum þátt í uppbyggingu á viðkomandi starfssvæði með eignarhlut í staðbundnu fjármálafyrirtæki. Þrátt fyrir þá annmarka sem eru á stofnfjárbréfum fyrir fjárfesti sem reynir að ná hámarksarði er ekkert sem bendir til að stofnfjäreigendur séu síður meðvitaðir eða gæti hag fyrirtækis síns síður en hluthafar í hlutafélögum. Sem dæmi um þetta má nefna að þátttaka á aðalfundum sparisjóða hefur ekki reynst minni en í hlutafélagsbönkum.

Við þær þjóðfélagsaðstæður sem nú ríkjá, þar sem eigendavitund hefur aukist, hlutafélög eru að verða hið ráðandi form atvinnurekstrar og markaðsvæðing atvinnulífsins er á mikilli hraðferð, má telja ólíklegt að fjárfestar séu tilbúnir að leggja fé í stofnfjárbréf sparisjóða í miklum mæli. Nokkrir sparisjóðir hafa þó selt stofnfjárbréf með góðum árangri á undanförunum árum. Ekki er hægt að útiloka að ástæða eftirspurnar eftir stofnfjárbréfum á síðustu árum sé von fjárfestanna um að hagnast á hugsanlegri breytingu sparisjóðsins í hlutafélag.

Af framansögðu má draga þá ályktun að núverandi lagarammi sem sparisjóðir starfa eftir sé ófullnægjandi. Sparisjóðir verða að eiga möguleika á því að afla sér nýs eigin fjár á markaði ef þeir ætla sér að verða samkeppnishæfir á fjármagnsmarkaði. Ef engar breytingar verða gerðar á lögunum eru sparisjóðum aðeins þrjár leiðir færar. Í fyrsta lagi að nýta sér hagnað til innri uppbyggingar, í öðru lagi að auka stofnfé með því að fjölga stofnfjáreigendum eða hækka mögulega hámarkseign hvers aðila og í þriðja lagi að selja eignir eða breyta samsetningu eigna sinna. Engin þessara leiða getur gengið til lengri tíma litið fyrir sparisjóðina sem heild ef þeir ætla sér að viðhalda stöðu sinni á markaði. Niðurstaðan er því sú að æskilegt er fyrir sparisjóði að eiga möguleika á því að afla sér nýs eigin fjár með sama hætti og keppinautar þeirra á markaði.

Þessi niðurstaða byggist á þeirri forsendu að vöxtur sé sparisjóðunum nauðsynlegur. Halda mætti því fram að sparisjóðirnir geti haldið áfram að sinna heimilum og litlum og meðalstórum fyrirtækjum í heimabyggð sinni líkt og verið hefur án þess að leggja sérstaka áherslu á stækkun. Telja verður þó að þessi kostur sé ekki raunhæfur vilji sparisjóðir viðhalda þeirri stöðu á markaðinum sem þeir njóta í dag. Fyrir þessu eru margar ástæður. Samkeppni á fjármagnsmarkaði hefur vaxið gríðarlega á undanförunum árum. Samkeppnin hefur leitt til minnkandi vaxtamunar og þrýst á að fjármálafyrirtæki stækki til að unnt sé að ná bæði fram minni vaxtamun með hagkvæmni stærðar og viðunandi arðsemi. Regluverk á markaðinum kallar einnig á stækkun eininga. Í því skyni að tryggja betri áhættudreifingu hafa stjórnvöld sett sífellt strangari reglur um það hámark af eigin fé sem hver lánastofnun getur lánað til einstaks viðskiptavinar. Til að veita sístækkandi fyrirtækjum í heimabyggð sinni þjónustu verða því sparisjóðir að stækka. Auk þess má geta þeirra miklu breytinga sem orðið hafa á dreifileiðum fjármálafyrirtækja með tilkomu netsins og nýrrar fjarskiptatækni. Þessar breytingar kalla á slíkar fjárfestingar í upplýsingatækni að minni fyrirtæki hafa ekki bolmagn til þátttöku.

6. Nýjar leiðir til öflunar eigin fjár.

Tvær leiðir hafa einkum verið nefndar hér og erlendis til að leysa framangreindan vanda sparisjóða við öflun eigin fjár. Önnur leiðin felst í því að gera sparisjóðum kleift að bjóða upp á markaðshæf bréf í sérstakri deild án þess að hrófla að öðru leyti við áður útgefnum stofnfjárbréfum eða rekstrarformi sjóðanna. Hin leiðin er að gera sparisjóðum kleift að stofna hlutafélög um reksturinn. Hér á eftir verður kostum og göllum þessara leiða lýst í stuttu máli.

a. Sparisjóðshlutabréf.

Þessi leið byggist á því að stofna sérstakan eiginfjársjóð sem fjármagnaður er með sölu stofnfjárhluta sem aukinn arðsréttur fylgir. Þessum stofnfjárhlutum getur líka fylgt aukinn atkvæðisréttur. Þessi bréf eru oft kölluð B-deildar bréf en eru hér nefnd sparisjóðshlutabréf.

Markmið með útgáfu sparisjóðshlutabréfanna er að afla aukins eigin fjár til vaxtar án þess að hrófla við megineinkennum sparisjóðsformsins. Sparisjóðshlutabréfin eiga að líkjast sem mest hlutabréfaforminu og höfða þannig betur til fjárfesta heldur en stofnfjárbréfin. Bréf af

Þessu tagi hafa í nokkurn tíma verið gefin út í Noregi með ágætum árangri. Þar hefur myndast virkur markaður með bréf stærstu sparisjóðanna.

Ekki er ólíklegt að flestir stærstu sparisjóðirnir hér á landi mundu gefa út sparisjóðshluta-bréf hefðu þeir heimild til þess. Hvort þessi leið er vænleg til árangurs fyrir sparisjóði fer þó eftir viðtökum fjárfesta við bréfunum. Alls óvíst er hvort áhugi reyndist fyrir slíkum eftirlíkingum af hlutabréfum. Reynslan frá Noregi bendir til að ekki sé loku fyrir það skotið að markaður geti myndast með bréf stærstu sparisjóðanna. Miðað við þróun á verðbréfamarkaði er mjög ólíklegt að minni sparisjóðir gætu haft erindi sem erfiði af sölu sparisjóðshluta-bréfa. Möguleikar þeirra til vaxtar væru þá takmarkaðir við sameiningu við sparisjóði eða önnur fjármálafyrirtæki. Einnig er í þessu sambandi rétt að benda á að ekki er góð reynsla hér á landi af útgáfu samvinnuhluta-bréfa, sem ekki hafa náð fötfestu sem markaðsverðbréf. Þessi leið er ekki lögð til í frumvarpi þessu.

b. Sparisjóðum breytt í hlutafélög.

Þessi leið byggist á því að veita sparisjóðum heimild til að breyta sér í hlutafélög. Eftir að sparisjóður breytir rekstrarformi sínu í hlutafélagsform öðlast hann hliðstæðar heimildir og hlutafélagsbankar til að styrkja eiginfjárstöðu sína með aukningu hlutafjár. Samkvæmt þessari leið verður samruni með viðkomandi sparisjóði og hlutafélagi sem stofnað er um reksturinn. Sjálfseignarstofnun sem er sett saman úr eigin fé sparisjóðsins að frádregnum stofnfjárlutum verður hluthafi í hlutafélaginu og hefur það markmið að stunda sparisjóðs-starfsemi með eignarhaldi í sparisjóðshlutafélagi. Þessi sjálfseignarstofnun verður til að byrja með langstærsti hluthafinn í nýja hlutafélaginu.

Að öðru jöfnu ætti þessi leið að höfða betur til fjárfesta en sparisjóðshluta-bréf. Hlutafélagsformið er ráðandi form í íslenskum atvinnurekstri í dag og best skilgreinda rekstrarformið í íslenskum lögum. Hluta-bréf eru einnig þekkt hjá almenningi, ólíkt stofnfjárbréfum og flestum öðrum formum. Með þessari leið væri einfalt fyrir sparisjóði að auka eigið fé sitt. Þessi leið hefur einnig þann kost, sé heimildin til stofnunar hlutafélags nýtt, að jafna aðstæður á milli fjármálafyrirtækja. Í frumvarpinu er lagt til að sparisjóðum verði veitt heimild til að breyta rekstrarformi sínu í hlutafélög.

Margt þarf þó að hafa í huga þegar tekin er jafn stór ákvörðun og að breyta rekstrarformi fyrirtækja. Í fyrsta lagi ber að nefna að einsýnt er að sjálfseignarstofnun, um þann hluta núverandi eigin fjár sparisjóða sem stofnfjäreigendur geta ekki gert tilkall til, mun um tíma verða ráðandi hluthafi í sparisjóðshlutafélaginu. Það skiptir því sköpum hvernig staðið verður að stjórn og rekstri sjálfseignarstofnunarinnar. Í öðru lagi ber að hafa í huga að stærstu sparisjóðirnir hafa fyrst og fremst til að bera þann fjárhagslega styrk að geta boðið út hluta-bréf sem ganga kaupum og sölum á markaði.

7. Litlir og meðalstórir sparisjóðir.

Eins og að framan er getið eru ekki allir sparisjóðir það stórir að geta boðið út hluta-bréf sem ganga kaupum og sölum á markaði. Hlutafélög þurfa að vera nokkuð stór til að hægt sé að búast við að virkur markaður geti myndast með hluta-bréfin og kostir þessa rekstrarforms þannig nýst sem best. Vísbendingar eru um það að markaðsvirði félags þurfi að nema nokkrum milljörðum króna um þessar mundir til að skynsamlegt sé að skrá það á aðallista Verðbréfaþings Íslands. Aðrir markaðir eru hins vegar fyrir hendi eða eru að koma upp þar sem búast má við að virk viðskipti geti orðið þó markaðsvirði sé lægra. Af þessu má hins vegar ráða að hlutafélagaleiðin hentar ekki öllum sparisjóðum.

Hvað margir sparisjóðir geta nýtt sér kosti hlutafélagsformsins er ekki hægt að segja til um en miðað við stærð íslenskra sparisjóða er það mikill minni hluti þeirra 25 sjóða sem starfandi voru í lok árs 2000. Ekki er heldur víst að allir þeir sparisjóðir sem gætu nýtt sér kosti hlutafélagsformsins kjósi að gera það. Því er ekki gott að segja til um það fyrir fram hvaða áhrif frumvarpið muni hafa á sparisjóðina. Einn möguleiki er sá að frumvarpið flýti fyrir sameiningu sparisjóða og sameinaðir sparisjóðir breyti rekstrarformi sínu.

Af reynslu nágrannalandanna má draga þá ályktun að ekki verði margir sparisjóðir reknir í formi hlutafélaga hér á landi. Í Danmörku hafa um tíu sparisjóðir nýtt sér heimild til að breyta sér í hlutafélag. Þeir sem hafa breytt rekstrarformi sínu eru fyrst og fremst stærstu sparisjóðirnir. Í Noregi hafa um 25 sparisjóðir gefið út sparisjóðshlutabréf (grunnfondsbeviser) sem ganga kaupum og solum á markaði og í þeim hópi eru allir stærstu sparisjóðirnir. Í bæði Danmörku og Noregi eru tugir lítilla og meðalstórra sparisjóða sem starfa staðbundið, hafa yfir að ráða nægu eigin fé og hafa ekki áhuga á að gefa út markaðsverðbréf.

Hvort litlir og meðalstórir íslenskir sparisjóðir geta lifað af harðnandi samkeppni eða hvort þeim reynist nauðsynlegt að auka samvinnu sín á milli eða sameinast mun tíminn leiða í ljós. Í frumvarpinu eru hins vegar mikilvæg nýmæli þar sem reynt er að bæta stöðu þeirra sparisjóða sem líklegt má telja að hafi ekki hug á hlutafélagsforminu. Markmiðið er að gera stofnfjárbréf að eftirsóknarverðari fjárfestingarkosti. Það er gert með því að auðvelda stofnfjáreigendum að selja bréf sín og með því að auka arðsvon af bréfunum. Með þeim breytingum sem lagðar eru til á ákvæðum laganna um stofnfjárbréf ættu þau að verða betri fjárfestingarkostur með góðri ávöxtun en minni áhættu en hlutabréf.

8. Staða sparisjóða í Evrópu.

Sparisjóðir hafa víða mjög sterka stöðu í Evrópu. Í sex ríkjum Evrópu eru sparisjóðir með yfir 30% hlut í innlánnum í bankakerfinu og allt upp í 50%. Í slíkum tölum teljast allar innlánsstofnanir aðrar en hlutafélagsbankar og ríkisviðskiptabankar til sparisjóða. Sparisjóðir eru mjög ólíkir að uppbyggingu og rekstrarformi. Þeir geta t.d. verið í formi sparisjóða með svipuðum hætti og þekkt hér á landi, eins og á Spáni, í Noregi og Danmörku, byggingarsamvinnufélaga (building societies) í Bretlandi, fylkisbundinna sparisjóða með ábyrgð viðkomandi sambandsríkis í Þýskalandi (Sparkassen) eða reknir í hlutafélagsformi, svo sem á Ítalíu, í Danmörku, Hollandi og Bretlandi (sjá European Savings Banks – Coming of age, Lafferty publications, Írland 1999).

Það er ekki rekstrarformið sem sameinar sparisjóði heldur miklu frekar áherslur þeirra og markaðssetning. Sparisjóðir eru fyrst og fremst lítil og staðbundin þjónustufyrirtæki. Hið takmarkaða starfssvæði sparisjóðanna gerir þeim kleift að veita viðskiptavinum persónulega þjónustu. Stefnan er mótuð heima í héraði en ekki í fjarlægð þar sem þekking á staðbundnum aðstæðum er takmörkuð. Þetta er talin vera ein af helstu ástæðum fyrir velgengni sparisjóða í Evrópu. Smæð sparisjóða gerir þeim nauðsynlegt að hafa nána samvinnu sín á milli. Yfirleitt er það sérstakt fyrirtæki sem sparisjóðirnir reka sameiginlega sem sinnir stærri lántökum, upplýsingatækni og fleiri þáttum þar sem hagkvæmni stærðar er mikil. Sparisjóðir einstakra landa eru einnig yfirleitt með sameiginlegt merki og markaðssetning er að hluta mótuð í samvinnu.

Eitt einkenni sparisjóða er að þeir sinna heimilum og litlum og meðalstórum fyrirtækjum í ríkari mæli en viðskiptabankar. Smæð flestra sparisjóða gerir þeim erfitt fyrir að þjónusta stærstu fyrirtæki. Sparisjóðir hafa tilheingingu til að taka minni áhættu en viðskiptabankar og innlán eru stærri hluti fjármögnunar en hjá viðskiptabönkum.

Á síðasta áratug hafa sparisjóðir í Evrópu staðið frammi fyrir meiri breytingum á starfsumhverfi en áratugin þar á undan. Þeir hafa orðið að bregðast við opnun hólfra á milli einstakra tegunda fjármálafyrirtækja sem meðal annars hefur gefið sparisjóðum færi á að breikka þjónustusvið sitt og stækka starfssvæðið. Þetta hefur leitt til mun meiri samkeppni en áður hefur þekkt á fjármagnsmarkaði. Víða hefur öflun nýs eigin fjár með samkeppnishæfum hætti (capital challenge) verið helsta vandamál sem sparisjóðir hafa staðið frammi fyrir. Lausnir sem mótaðar hafa verið eru í fyrsta lagi að breyta rekstrarforminu í hlutafélag, í öðru lagi að leyfa útgáfu nýrra tegunda af bréfum sem unnt er að selja á markaði, í þriðja lagi að breyta eignasamsetningu og í fjórða lagi að selja eignir. Umræða um framtíð sparisjóðanna á nútímafjármagnsmarkaði hefur að miklu leyti snúist um það hvort sparisjóðirnir geti viðhaldið séreinkennum sínum á þessum breyttu tímum eða hvort nýir tímar kalli á breytta hugmyndafræði sparisjóðanna.

Eins og áður segir hafa sparisjóðir víða mjög sterka stöðu í hefðbundnum bankaviðskiptum. Í töflunni er sýnd markaðshlutdeild sparisjóða í innlánunum í bankakerfinu árin 1984 og 1997. Taka ber fram að hlutur sparisjóða er lægri en ef miðað er við eignir bankakerfisins í stað innlána.

Hlutur sparisjóða í innlánunum bankakerfisins, %.

Land	1984	1997
Austurríki	30,8	32,2
Belgía	59,6	30,7
Danmörk	28,1	7,5
Finnland	20,7	7,0
Frakkland	20,3	17,0
Holland	11,1	4,6
Ísland	15,4	22,4
Ítalía	26,6	27,0
Noregur	44,9	44,9
Portúgal	21,0	39,1
Spánn	35,4	49,3
Svíþjóð	28,9	28,3
Þýskaland	49,7	39,8

9. Reynolds Dana af hlutafélagavæðingu sparisjóða.

Á níunda áratugnum tókst um það víðtækt samkomulag meðal danskra sparisjóða að þörf væri á að breyta lögum á þann veg að sparisjóðum gæfist kostur á að breyta rekstarformi sínu í hlutafélag, sýndist þeim það vænlegra. Árið 1988 var dönskum lögum breytt í því skyni og hefur sparisjóðum, sem starfandi voru í janúar 1989, síðan verið heimilt að breyta sér úr sjálfseignarstofnunum í hlutafélög en þeim jafnframt verið gefið færi á að viðhalda ýmsum sérkennum sem sparisjóðirnir hafa verið þekktir fyrir.

Yfirlýstur tilgangur lagabreytingarinnar var að gefa sparisjóðunum aukið færi á að afla nýs eigin fjár til rekstrar síns. Þeim tilgangi hefur verið náð af því að eftir að sparisjóður breytir rekstarformi sínu í hlutafélagsform öðlast hann hliðstæðar heimildir og hlutafélagsbankar til að styrkja eiginfjárstöðu sína með aukningu hlutafjár. Danskir sparisjóðir, sem

breytt hefur verið í hlutafélög, hafa eftir sem áður heimild til að kalla sig sparísjóði að því tilskyldu að í sömu andrá sé gefið til kynna að um hlutafélag sé að ræða.

Samkvæmt hinum dönsku reglum hafa sparísjóðir um tvær leiðir að velja kjósi þeir á annað borð að breyta rekstrarformi sínu í hlutafélagsform. Samkvæmt annarri leiðinni verður samruni með viðkomandi sparísjóði og hlutafélagi sem stofnað er um reksturinn en eignir sparísjóðsins, að frádregnum skuldum, eru færðar í sjálfseignarstofnun sem er hluthafi í hlutafélaginu. Sé hin leiðin valin verður sömuleiðis samruni með sparísjóðnum og hlutafélagi en í stað þess að stofnaður sé sérstök sjálfseignarstofnun verða eignir sparísjóðsins að frádregnum skuldum bundnar í varasjóði hlutafélagsbankans.

Reynsla Dana af hlutafélaglavæðingu sparísjóða hefur almennt verið góð. Um tíu sparísjóðir hafa breytt rekstrarformi sínu, aðallega hinir stærri. Þegar lögin tóku gildi seint á níunda áratugnum voru tveir sparísjóðir langstærstir, SDS og Bikuben. SDS sameinaðist nokkrum viðskiptabönkum fljótlega eftir hlutafélagavæðingu og hætti að skilgreina sig sem sparísjóð. Bikuben starfaði hins vegar í sjö ár án sameiningar við viðskiptabanka. Þegar hann sameinaðist Giro-banken árið 1996 hélt hann áfram stöðu sinni sem sparísjóður. Árið 1998 hætti hann síðan samvinnu við aðra sparísjóði og var sameinaður Den Danske Bank í árslok 2000. Sex millistórir sparísjóðir breyttu rekstrarformi sínu fljótlega eftir að lögin tóku gildi. Um 70 sparísjóðir breyttu ekki rekstrarformi sínu og hafa ekki hug á að gera það. Þessir sparísjóðir starfa á afmörkuðum landssvæðum í sterkum tengslum við sitt umhverfi og þurfa ekki á meiru eigin fé að halda. Mikið samstarf er á milli þessara sparísjóða.

Allir sparísjóðir sem breytt hafa rekstrarformi sínu, að einum undanskildum, völdu þá leið að stofna sjálfseignarstofnun sem varð hluthafi í sparísjóðnum. Stofnanirnar áttu yfirleitt um 20–40% af sparísjóðum í upphafi en þó allt upp í 100%. Eignarhlutur þeirra hefur smátt og smátt minnkað, fyrst og fremst vegna hlutafjárútkninga og samruna.

Athugasemdir við einstakar greinar frumvarpsins.

Um 1. gr.

Með greininni er ætlunin að auðvelda stofnfjáreigendum að selja stofnfjárbréf sín. Í 1. mgr. 20. gr. laganna segir að stjórn sparísjóðs sé heimilt að innleysa stofnfjárhlut í sparísjóði við þrjár tiltekna aðstæður; í fyrsta lagi við andlát stofnfjáreiganda, í öðru lagi við eigendaskipti á stofnfjárhlut þegar fjárslit fara fram milli hjóna og í þriðja lagi við brottflutning stofnfjáreiganda af starfssvæði sjóðsins. Telja verður að skilyrði þessi séu of þröng og æskilegt sé fyrir stofnfjáreigendur að heimildin sé rýmkuð. Fyrir vikið ættu stofnfjárbréf að verða fýsilegri fjárfestingarkostur.

Samkvæmt þessari grein er innlausn stofnfjárhluta í sparísjóði að beiðni stofnfjáreigenda sparísjóðum einungis heimil en ekki skyld. Synji sparísjóður um innlausn fer samkvæmt ákvæðum 21. gr. Með þessari breytingu verða stofnfjárbréf ekki að framseljanlegum bréfum sem ganga kaupum og sölum á markaði. Áfram mun gilda ákvæði 18. gr. um bann við sölu eða öðru framsali stofnfjárhlutar í sparísjóði nema með samþykki sparísjóðsstjórnar.

Um 2. gr.

Í þessari grein er lagt til að fundur stofnfjáreiganda hafi val um hvort sveitarfélög (eða héraðsnefndir) skuli skipa tvo af fimm stjórnarmönnum í sparísjóði. Nokkuð hefur verið um það rætt á undanförunum árum hvort sú skipan að sveitarfélög skipi í stjórn sparísjóðs sé eðlileg. Hefur í því sambandi verið nefnt að það skjóti skökku við að í stjórn sparísjóða skuli sitja fulltrúar aðila sem oft eiga engra beinna hagsmuna að gæta við rekstur þeirra en fara

samt sem áður með 40% stjórnarsæta. Sameiningar sparisjóða og sameiningar sveitarfélaga geta einnig leitt til þess að erfiðara er að velja sveitarfélagsmenn til setu í stjórnum sparisjóða. Sé það hins vegar vilji einstakra sparisjóða að hverfa ekki alfarið frá því fyrirkomulagi sem gilt hefur er því farin sú leið í þessu frumvarpi að aðkoma sveitarfélaga sé háð ákvörðun fundar stofnfjäreigenda.

Um 3. gr.

Um a-lið (37. gr. A).

Í þessari grein er kveðið á um heimildir til að breyta starfandi sparisjóðum í hlutafélög og hvernig að því beri að standa.

Í 1. mgr. er kveðið á um með hvaða hætti breytingin í hlutafélag skuli eiga sér stað. Greinin á sér samsvörun í samrunaákvæði 72. gr. laga um viðskiptabanka og sparisjóði. Það skal tekið fram að samþykki ráðherra er fengið að loknum fundi stofnfjäreigenda. Breyting sparisjóðs í hlutafélag er framkvæmd með samruna sparisjóðsins við hlutafélag sem sparisjóðurinn hefur áður stofnað í þessu skyni. Rétt er einnig að taka fram að heimildin til umbreytingar sparisjóðs í hlutafélag takmarkast við þá sparisjóði sem eru starfandi hinn 31. desember 2000. Verði frumvarpið að lögum verður ekki unnt að stofna nýja sparisjóði í formi hlutafélaga eða að breyta sparisjóðum sem stofnaðir verði eftir 31. desember 2000 síðar í hlutafélag. Við stofnun nýrra innlánsstofnana mun valið því standa á milli þess að stofna hlutafélagsbanka eða sparisjóð í rekstrarformi samkvæmt núgildandi lögum.

Í 2. mgr. er kveðið á um undanþágu frá ákvæðum hlutafélagalaga um lágmarksfjölda stofnenda og hluthafa. Þetta er gert til einföldunar þannig að sparisjóðurinn geti stofnað hlutafélagið án þátttöku annarra og verið eini hluthafinn í því þar til breyting sparisjóðs í hlutafélag á sér stað.

Í 3. mgr. er sagt til um hvernig hlutafé í hlutafélaginu skuli skiptast við breytingu sparisjóðs í hlutafélag. Stofnfjäreigendur í sparisjóði skulu fá hlutafé í hlutafélaginu sem gagnjald fyrir stofnfjárhluti sína. Þeir geta einnig, sbr. 4. mgr. (131. gr. laga nr. 2/1995, um hlutafélög), krafist þess að stofnfjárbréf þeirra verði innleyst ef þeir hafa greitt atkvæði gegn samruna sparisjóðsins við hlutafélagið og skrifleg krafa um það er gerð innan mánaðar frá því að fundur stofnfjäreigenda var haldinn.

Í lögum um viðskiptabanka og sparisjóði segir að stofnfjäreigendur hafi ekki rétt til ágóðahlutar af rekstrarafgangi sparisjóðs um fram það sem mælt er fyrir um í lögnum. Einnig segir að stofnfjäreigendur skuli einungis njóta arðs af innborguðu stofnfé sínu. Stofnfjäreigendur eiga með öðrum orðum ekki tilkall til eigin fjár sparisjóðs nema þess stofnfjár sem þeir sjálfir lögðu til hans, en það er heimilt að endurmeta skv. 23. gr. laganna. 3. mgr. greinarinnar tekur mið af þessu. Þar segir að samanlagt hlutafé sem stofnfjäreigendur fá í sparisjóðnum skuli nema sama hlutfalli af hlutafé hans eftir breytinguna og stofnfé, endurmetið skv. 23. gr., nemur samtals af áætluðu markaðsvirði sparisjóðsins. Markaðsvirði sparisjóðsins skal metið af óháðum aðila og miðast við sama tímamark og breytingin á rekstrarformi. Þetta er best að útskýra með dæmi. Gerum ráð fyrir að stofnfé í sparisjóði nemi 50 millj. kr. af 500 millj. kr. eigin fé hans, eða 10%. Ef áætlað markaðsvirði sparisjóðsins samkvæmt mati óháðra aðila er tvöfalt eigið fé hans, eða 1.000 milljónir, eiga stofnfjäreigendur rétt á að fá hlutafé í sparisjóðnum sem nemur 5%, þ.e. 50 milljónum af áætluðu markaðsvirði, 1.000 milljónum. Afgangurinn, 95% af hlutafé sparisjóðsins, rennur til sjálfseignarstofnunar samkvæmt lokamálslið 3. mgr.

Í 3. mgr. kemur einnig fram að óháður aðili skuli meta áætlað markaðsvirði sparisjóðs sem hyggur á breytingar á rekstarformi sínu. Miðað er við að markaðsvirðið sé áætlað út frá því að sparisjóðurinn haldi áfram rekstri í dreifðri eignaraðild en ekki hvað þriðji aðili sé tilbúinn að greiða fyrir sparisjóðinn. Mikilvægt er að óháður aðili sé fenginn til að meta markaðsvirðið. Ekki er eðlilegt að stjórn sparisjóðsins hafi sjálf þetta mat með höndum. Það kemur til af því að meiri hluti sparisjóðsstjórnar eru fulltrúar stofnfjáreigenda sem hafa hagsmuni af því að markaðsvirðið sé metið sem lægst enda leiðir það til meiri hlutfjáreignar stofnfjáreigenda í sparisjóðnum. Það er síðan sparisjóðsstjórnar, að fengnu mati óháðs aðila, að leggja til við fund stofnfjáreigenda að breyta sparisjóði í hlutfélag.

Sá aðili, einn eða fleiri, sem sparisjóðsstjórn fær til að meta markaðsvirði sparisjóðsins verður að hafa faglega þekkingu til að bera til að meta virði fyrirtækja. Hér er átt við lána- stofnanir, fyrirtæki í verðbréfaþjónustu, ráðgjafarfyrirtæki og endurskoðunarfyrirtæki svo dæmi séu nefnd. Með óháðum aðila er átt við að aðilinn hafi ekki beinna viðskiptahagsmuna að gæta við sparisjóðinn, t.d. endurskoði reikninga sparisjóðsins eða hafi sterk viðskipta- tengsl við hann að öðru leyti.

Í 4. mgr. er kveðið á um að samrunaákvæði 120.–128. gr. hlutfélagalaga gildi um samruna sparisjóðs og hlutfélags þess sem sparisjóður stofnar í því skyni að taka við rekstri sparisjóðsins. Einnig gildir ákvæði 131. gr. en þar er kveðið á um að hluthafar eigi kröfu á því að hlutabréf þeirra verði innleyst ef skrifleg krafa er gerð um það innan mánaðar frá því að hluthafafundurinn var haldinn.

Eftirfarandi er stutt lýsing á gangi mála við umbreytingu sparisjóðs í hlutfélag:

1. Stjórn sparisjóðs tekur ákvörðun um að stefna að breytingu sparisjóðsins í hlutfélag.
2. Stjórn sparisjóðs felur óháðum aðila að meta áætlað markaðsvirði sparisjóðsins.
3. Sparisjóðurinn stofnar hlutfélag til breytingar á sparisjóðnum með samruna.
4. Stjórnir sparisjóðsins og hlutfélagsins gera og undirrita samrunaáætlun og semja greinargerð með henni. Greinargerðinni fylgir sameiginlegur efnahags- og rekstrarreikningur og upphafsefnahagsreikningur hlutfélagssparisjóðsins.
5. Matsmenn gera skýrslu um samrunaáætlunina.
6. Samrunaáætlunin og skýrsla matsmanna eru send til hlutfélagaskrár og tilkynning um móttöku þessara skjala birt í Lögbirtingablaðinu.
7. Sparisjóðurinn undirbýr stofnun sjálfseignarstofnunar sem verður eigandi þess hluta hlutfjár sparisjóðsins eftir breytingu hans í hlutfélag sem ekki gengur til stofnfjáreigenda.
8. Tillaga um breytingu sparisjóðsins í hlutfélag á grundvelli samrunaáætlunarinnar og niðurstöðu mats óháðs aðila um áætlað markaðsvirði sparisjóðsins (og þar með um hlutdeild stofnfjáreigenda í heildarhlutfé hlutfélagssparisjóðsins) er lögð fyrir fund stofnfjáreigenda. Fund þennan má í fyrsta lagi halda einum mánuði eftir birtingu tilkynningar í Lögbirtingablaðinu um móttöku samrunaáætlunar og skýrslu matsmanna.
9. Stjórn hlutfélagsins tekur ákvörðun um samruna sparisjóðsins við félagið.
10. Samþykkis viðskiptaráðherra leitað fyrir breytingu sparisjóðs í hlutfélag. Viðskiptaráðherra óskar eftir umsögn Fjármálaeftirlitsins.
11. Hlutfélagaskrá tilkynntar ákvarðanir um samrunann.

Rétt er að taka fram að ákvæði 4. gr. laga nr. 65/1982, um skattskyldu lánastofnana, gilda um samruna sparisjóðsins við hlutfélagið. Slit sparisjóðsins við samrunann hefur því ekki í för með sér skattskyldar tekjur fyrir hlutfélagið og heldur ekki fyrir sparisjóðinn. Þá tekur

hlutafélagið samkvæmt ákvæðum 4. gr. laga nr. 65/1982 við öllum skattaréttarlegum skyldum og réttindum sparisjóðsins.

Í 5. mgr. segir að við breytingu sparisjóðs í hlutafélag haldi starfsleyfi sparisjóðsins gildi sínu. Hlutafélagið tekur að sér allan rekstur sparisjóðsins og allar eignir hans og skuldir, réttindi og skuldbindingar. Hér er því ekki um nýja starfsemi að ræða og ekki þörf á að veita starfsleyfi að nýju.

Í 6. mgr. segir að ekki sé skylt að gefa út innköllun til lánardrottna og breytingin sé undanþegin stimpilgjöldum í veðmálabókum.

Í 7. mgr. segir að undanþágur 7. gr. laganna frá kröfum um eigið fé gildi áfram eftir breytingu sparisjóðs í hlutafélag.

Í 8. mgr. er kveðið á um að sparisjóði sem breytt er í hlutafélag sé auk orðsins „sparisjóður“ skylt að hafa orðið hlutafélag í heiti sínu eða skammstöfunina hf.

Í 9. mgr. er tekið upp það ákvæði 2. mgr. 35. gr. laganna að einstökum hluthöfum sé óheimilt að fara með meira en 5% af heildaratkvæðamagni í sparisjóði. Þetta er gert í því skyni að stuðla að dreifðri eignaraðild. Ákvæðið um hámarksatkvæðisrétt einstakra hluthafa girðir ekki fyrir að í samþykktum einstakra hlutafélagssparisjóða verði kveðið á um enn takmarkaðri atkvæðisrétt einstakra hluthafa. Í samþykktum einstakra hlutafélagssparisjóða er unnt að kveða nánar á um framkvæmd takmörkunarinnar, t.d. varðandi það hvort tengdir aðilar, samkvæmt nánari skilgreiningu í samþykktunum skuli teljast einn aðili.

Í þessari málsgrein er einnig kveðið á um að sjálfseignarstofnunin geti farið með meira en 5% af heildaratkvæðamagni í sparisjóði. Skal kveðið á um slíka undanþágu frá meginreglunni í samþykktum hlutafélagsins. Sjálfseignarstofnunin mun í upphafi eiga mikinn meiri hluta í flestum ef ekki öllum sparisjóðum sem breyta sér í hlutafélag. Þykir óeðlilegt að hluthafi sem á mikinn meiri hluta hlutafjár njóti ekki atkvæðisréttar í samræmi við eign sína. Það er síðan sparisjóðum í sjálfsvald sett hvort þeir nýta þessa heimild. Þar eð sjálfseignarstofnunin sjálf er í flestum tilvikum ráðandi hluthafi er það í raun hún sem tekur ákvörðun um takmörkun á atkvæðisrétti. Hér verður að hafa í huga að megin tilgangur hennar er að stuðla að viðgangi og vexti í starfsemi sparisjóðsins. Telja verður ólíklegt að áhugi fjárfesta á bréfum í sparisjóði verði mikill, eða að það myndist virkur markaður með bréf hans, hafi sjálfseignarstofnunin ekki hug á að draga úr vægi sínu við stjórn sparisjóðsins. Þannig er hvati fyrir sjálfseignarstofnanir að minnka hlut sinn því annars nýtast ekki kostir hlutafélagsformsins til fulls. Á stofnfundi, þar sem atkvæði eru greidd um drög að samþykktum, skal sjálfseignarstofnunin greiða atkvæði í samræmi við hlutafjäreign sína.

Í 10. mgr. er kveðið á um að ákvæði laganna um hlutafélagsbanka auk ákvæða laga um hlutafélög skuli gilda eftir því sem við getur átt um sparisjóði sem breyta sér í hlutafélög.

Um b-lið (37. gr. B).

Í þessari grein eru ákvæði um sjálfseignarstofnunina sem eignast það hlutafé sparisjóðs sem stofnfjäreigendur geta ekki gert tilkall til. Um hana skulu gilda ákvæði laga um sjálfseignarstofnanir sem stunda atvinnurekstur að öðru leyti en því sem kveðið er á um í þessari grein.

Í lögum nr. 33/1999, um sjálfseignarstofnanir sem stunda atvinnurekstur, segir í 3. gr. að sjálfseignarstofnun teljist stunda atvinnurekstur ef hún a) hefur tekjur af sölu á vörum og þjónustu og því um líku eða stundar starfsemi sem er í meginatriðum hliðstæð starfsemi annarra félaga eða einstaklinga í atvinnurekstri; b) fer með meiri hluta atkvæða í hlutafélagi eða einkahlutafélagi eða öðrum félögum sem fer með öðrum hætti með sambærileg yfirráð. Ganga má út frá því að sjálfseignarstofnanir þær sem stofnaðar væru við breytingu sparisjóðs

í hlutafélag mundu allar eða nær allar uppfylla skilyrði b-liðar við upphaf starfseminnar. Til að taka af allan vafa um það hvort ákvæði laga um sjálfseignarstofnanir sem stunda atvinnurekstur eigi við, og til að allar sjálfseignarstofnanir sem stofnaðar eru í þessu skyni lúti sams konar reglum, er lagt til að kveðið verði sérstaklega á um að þær lúti ætíð ákvæðum téðra laga.

Megintilgangur sjálfseignarstofnunarinnar er að stuðla að viðgangi og vexti í starfsemi sparisjóðsins. Að lokum renna þó allar eignir hennar til menningar- og líknarmála á starfssvæði sparisjóðsins. Hlutverki sínu sinnir sjálfseignarstofnunin fyrst og fremst með því að annast hlut sinn í viðkomandi sparisjóði og ráðstafa móttæknum arði. Þrátt fyrir þetta er mögulegt að sjálfseignarstofnunin stuðli best að viðgangi og vexti í starfsemi sparisjóðsins með því að selja hluta af eign sinni í sparisjóðnum, sér í lagi ef hlutur hennar í sparisjóðnum er yfirgnæfandi. Sjálfseignarstofnunin gæti einnig aukið hlut sinn í sparisjóði eftir sölu fyrir það söluandvirði bréfa sem ekki var úthlutað strax til menningar- og líknarmála. Við sameiningu sparisjóðs við annað fjármálafyrirtæki er við það miðað að sjálfseignarstofnunin eignist hlut í hinu nýja fyrirtæki og haldi starfsemi sinni áfram nema ákvörðun verði tekin um slit.

Ekki er hægt að segja til um hver sé eðlilegur hlutur sjálfseignarstofnunar í sparisjóði eða hvort eðlilegt sé að sjálfseignarstofnun muni eiga í sparisjóði til allrar framtíðar. Minnkun eignarhlutar sjálfseignarstofnunar getur gerst með því að sjálfseignarstofnunin taki ekki þátt í útboðum á nýju hlutafé, með samruna eða með sölu á hluta af eignarhlut. Telja verður að í flestum tilvikum verði talið nauðsynlegt að sjálfseignarstofnun minnki eignarhlut sinn í sparisjóðum, enda ekki líklegt að kostir hlutafélagsformsins nýtist til fulls ef sjálfseignarstofnunin hefur í hyggju að viðhalda ráðandi eignarhlut í sparisjóði.

Af 10.–12. gr. laganna, sbr. 14. gr., leiðir að Fjármálaeftirlitið hefur eftirlit með hæfi sjálfseignarstofnunar til að fara með hlut í sparisjóði sé eignarhlutur sjálfseignarstofnunarinnar virkur í skilningi laganna. Um eftirlit með sjálfseignarstofnunum fer að öðru leyti eftir lögum um sjálfseignarstofnanir sem stunda atvinnurekstur.

Í frumvarpinu er ekki gerð tilraun til að kveða með afgerandi hætti á um fjárfestingarstefnu sjálfseignarstofnunarinnar, að öðru leyti en því sem leiðir af megintilgangi hennar. Ástæðan er sú að ekki er líklegt að hægt sé að taka með tæmandi hætti í löggjöf á öllum þeim tilvikum sem upp kunna að koma á starfstíma sjálfseignarstofnunar.

Sá megintilgangur sjálfseignarstofnunar að stuðla að viðgangi og vexti í starfsemi sparisjóðsins setur starfsemi hennar ramma. Telja verður að hún sinni þessu hlutverki sínu best með eignarhlut í sparisjóði. Stór hluti efnahagsreiknings sjálfseignarstofnunar hlýtur því ætíð að vera hlutafjäreign hennar í sparisjóði.

Sjálfseignarstofnunin á ekki að vera fjárfestingarfélag sem fæst við virkar fjárfestingar í mismunandi félögum, enda tilgangur hennar annar. Sá hluti söluandvirðis eða arðgreiðslna sem ekki renna til líknar- og menningarmála samkvæmt ákvörðun stjórnar er þó nauðsynlegt að endurfjárfesta. Sem almenna leiðbeiningu um slíkar fjárfestingar má nefna að eðlilegt er að sjálfseignarstofnun fjárfesti í auðseljanlegum eignum, svo sem sjóðum um sameiginlega fjárfestingu í framseljanlegum verðbréfum eða í skuldabréfum og hlutabréfum skráðum á skipulegum verðbréfamarkaði, þó þannig að sjálfseignarstofnunin eignist ekki það stóran hlut að hún hafi með fjárfestingu sinni áhrif á stjórn viðkomandi útgefanda.

Andvirði greidds arðs til sjálfseignarstofnunar er hægt að ráðstafa með þrennum hætti. Í fyrsta lagi er hægt að endurfjárfesta með kaupum á hlutabréfum í viðkomandi sparisjóði. Í öðru lagi getur sjálfseignarstofnunin ávaxtað laust fé, t.d. í innlánnum eða markaðsverðbréf-

um, sbr. umfjöllun hér á undan. Í þriðja lagi getur hún ráðstafað andvirði móttækis arðs til menningar- og líknarmála.

Í 2. mgr. segir að í stjórn sjálfseignarstofnunar skulu eiga sæti fæst fimm menn úr fulltrúaráðinu. Þetta er frávik frá lögum um sjálfseignarstofnanir sem stunda atvinnurekstur þar sem fæst þrír menn skulu sitja í stjórn. Talið er mikilvægt að fleiri en þrír menn komi að stjórnun jafnmikils fjár og sjálfseignarstofnanir sem hér um ræðir hafa umleikis.

Í 3. mgr. er kveðið á um hvernig kjósa skuli í stjórn sjálfseignarstofnana. Fulltrúaráð sjálfseignarstofnunarinnar skal velja stjórnarmenn úr sínum hópi. Í fulltrúaráði skulu eiga sæti allir stofnfjäreigendur í viðkomandi sparisjóði er honum var breytt í hlutafélag. Vakin skal athygli á því að af 1. mgr. 16. gr., sbr. 3. mgr. 22. gr. laga um sjálfseignarstofnanir sem stunda atvinnurekstur leiðir að fulltrúaráðsmaður getur hvenær sem er sagt sig úr fulltrúaráðinu. Fulltrúaráðsmenn mega ekki vera færri en þrjátíu. Talið er að þeir einstaklingar sem hafa lagt sparisjóðnum til fé í gegnum tíðina í formi stofnfjár, og þannig tekið þátt í uppbyggingu hans, séu best til þess fallnir að stýra sjálfseignarstofnun sem hefur þann megin-tilgang að stuðla að viðgangi sparisjóðsins og og vexti í starfsemi hans. Stofnfjäreigendurnir sem mynda fulltrúaráðið hafa þó engra fjárhagslegra hagsmuna að gæta í sjálfseignarstofnuninni, enda er úthlutun fjárens eingöngu til almannaheilla.

Í 4. mgr. er kveðið á um hvernig ráðstafa skuli hagnaði og úthlutuðum fjármunum. Í gildandi samþykktum sparisjóða er kveðið á um að eignum sparisjóðsins, sem eftir kunna að vera við slit hans eftir að skuldir hafa verið greiddar og stofnfjäreigendum greiddur eignarhlutur þeirra, skuli ráðstafað til menningar- og líknarmála á starfssvæði sparisjóðsins. Hér er því í reynd verið að kveða á um að þessi skipan skuli haldast þrátt fyrir breytingu sparisjóðs í hlutafélag. Orðalag greinarinnar þýðir þó ekki að sjálfseignarstofnanir geti ekki endurfjárfest arðgreiðslur með kaupum á hlutabréfum í viðkomandi sparisjóði eða fjárfest í öðrum markaðsverðbréfum, sbr. umfjöllun hér að framan, heldur að úthlutun af fjármunum hennar eða ráðstöfun eigna við slit verður að vera til menningar- og líknarmála á starfssvæði viðkomandi sparisjóðs við breytingu hans í hlutafélag. Með fjármunum sjálfseignarstofnunar er átt við upphafseign hennar, þ.e. hlutafjäreign í sparisjóði, og uppsafnaðan hagnað. Í þessari málsgrein er jafnframt kveðið á um undanþágu sjálfseignarstofnunar frá tekjuskatti og eignarskatti.

Um 4. gr.

Í greininni er kveðið á um ráðstöfun hagnaðar og ákvörðun arðs í sparisjóðum sem ekki breyta rekstrarformi sínu í hlutafélag. Markmiðið er að gera stofnfjárbréf að eftirsóknarverðari kosti á fjármagnsmarkaði. Breyting í þá átt var síðast gerð árið 1993. Þá var við ákvörðun um greiðslu arðs felld niður viðmiðun við bestu innlánskjöri í sparisjóði á hverjum tíma en lagt í vald aðalfundar að ákveða arðgreiðsluna.

Eina breytingin í 1. tölul. greinarinnar er að lagt er til að heimilt verði að greiða arð þótt tap sé af rekstri sparisjóðs. Arðgreiðslan takmarkast þó af ákvörðun öryggissjóðs. Í 1. tölul. er, eins og í gildandi lögum, kveðið á um að aðalfundur geti ákveðið, að fengnum tillögum sparisjóðsstjórnar, að greiða stofnfjäreigendum arð og öryggissjóður ákveði hámarkshlutfall arðgreiðslu. Í greininni er kveðið á um öryggissjóð samkvæmt lögum um innstæðutryggingar og tryggingakerfi fyrir fjárfesta í stað Tryggingasjóðs sparisjóða. Tilvísanir í Tryggingasjóð sparisjóða hafa verið teknar út úr lögum um viðskiptabanka og sparisjóði að frátaldri þessari í 59. gr. Með lögum nr. 98/1999, um innstæðutryggingar og tryggingakerfi fyrir fjárfesta, var X. kafli laga um viðskiptabanka og sparisjóði felldur úr gildi. Tryggingasjóður sparisjóða er

enn þá starfandi en nú sem öryggissjóður skv. 19. gr. laga nr. 98/1999. Ákvörðun Trygginga-
sjóðs sparissjóða um hámarkshlutfall arðgreiðslu er eins konar öryggisventill fyrir sjóðinn
enda hefur hann verulegra hagsmuna að gæta af því að útgreiðsla arðs tefli ekki hag einstakra
sparissjóða í tvísýnu.

Í 2. tölul. er nýmæli. Í því skyni að gera stofnfjárbréf að eftirsóknarverðum fjárfestingar-
kosti er lagt til að heimilt sé að ráðstafa allt að 10% af hagnaði hvers árs til hækkunar á
stofnfé sjóðsins þó þannig að hækkun stofnfjár verði aldrei meiri en 5% á ári. Þessi hækkun
á stofnfé kemur til viðbótar endurmati skv. 23. gr. laganna. Þessari breytingu er ætlað að
bæta stöðu þeirra sparissjóða sem líklegt má telja að hafi ekki áhuga á að breyta rekstrarformi
sínu í hlutafélag. Markmiðið er að gera stofnfjárbréf að eftirsóknarverðari fjárfestingarkosti
með því að auka arðsvon stofnfjáreigenda.

Um 5. gr.

Greinin þarfnast ekki skýringa.

Um 6. gr.

Bráðabirgðaákvæði þetta kemur til vegna væntanlegrar sameiningar fjögurra sparissjóða
á Vestfjörðum í Sparissjóð Vestfjarða. Ákvæði þetta gerir það að verkum að möguleiki er á
að fjórar sjálfseignarstofnanir geti orðið hluthafar í Sparissjóði Vestfjarða, kjósi sjóðurinn að
breyta sér í hlutafélag.

Um 7. gr.

Greinin þarfnast ekki skýringa.

Fylgiskjal.

*Fjármálaráðuneyti,
fjárlagaskrifstofa:*

Umsögn um frumvarp til laga um breytingu á lögum nr. 113/1996, um viðskiptabanka og sparissjóði, með síðari breytingum.

Tilgangur frumvarpsins er að heimila stofnfjáreigendum sjóða að breyta sparissjóði í
hlutafélag. Skal þá stofnfjárframlag breytast í hlutafé, en það nemur að meðaltali 14,1% af
eigin fé sparissjóða. Það sem eftir stendur, að meðaltali 85,9% af eigin fé, skal vera eign
sjálfseignarstofnunar sem hefur það að markmiði að stuðla að viðgangi og vexti í starfsemi
viðkomandi sparissjóðs. Þessar sjálfseignarstofnanir eru undanþegnar tekju- og eignar-
sköttum. Við slit þeirra skal fjármuninum varið til menningar- og líknarmála á starfssvæði
viðkomandi sparissjóðs.

Verði frumvarpið óbreytt að lögum er ekki séð að það hafi kostnað í för með sér fyrir
ríkissjóð.